

ESIMESED KÜMMME AASTAT AJALEHTE „SETOMAA”!

On hea meel, et ajaleht „Setomaa” püsib!

Kümmekond aastat tagasi, kui ka ise toimetasin ajalehte „Setomaa”, nähti uut võimalust piiriäärse piirkonna arendamiseks ja usuti värske hingamise teket oma kogukonna sees.

Mõlemad lootused osutusid õigeteks. Inimesed võtsid meelsasti sõna oma vala ja Setomaa teemal, kõnelesid elust. Ajalehe sisukaks kokkusaamiseks osutas pidevalt abivalmidust lehe mõtte algataja ja eriti toona tõeline Setomaa liider Vello Lövi.

Paljud tollel ajal hullumeelsetena paistvad sihid on saavutatud ja plaanid tänaseks täitunud.

10 aastat „Setomaad” – uskumatu, aga tõsi!

Vaevalt leidub inimest, kes suudaks meenutada kõiki 1990-ndate aastate esimesel poolel sündinud ja tänaseks ammugi hingusele läinud ajakirju, lehti ja lehekese. Tõsi, paljud neid olid nõ. niššiväljaanded või lihtsalt sõnavabaduse õhinast sündinud trükised. „Setomaal” on selles mõttes paremini läinud.

Setomaad puudutanud heitlikele sise- ja välispoliitilistele otsustele vaatamata on riigieelarveline rahastamine olnud siiski suhteliselt stabiilne. Ehkki rahaasjade üle on mitmed regionaalsed töögrupid ja komisjonid läbi aegade tuliselt vaieldud, ei ole setode oma lehe väljaandmise vajalikkust kunagi vaidlustatud. Olgugi et eriarvamusi, eelkõige setode endi hulgas, on olnud nii väljaande sisu, mahu kui toimetaja isiku suhtes, kannab tänane kuukiri järjekorranumbrit 113. ning see räägib iseenda eest.

Aga mis kõige tähtsam – lugetaskond on ilmselgelt olemas ja seda kindlasti ka tulevikus. Võru Instituudi 1997. a. uurimuse kohaselt arvas tervelt 66 % Setomaa koolinoortest, et kindlasti peab Setomaal välja antama oma ajalehte. Samas ainult 10 % samadest noortest pidas vajalikuks õpetada koolis seto keelt! (Võru Instituudi Toimisto 2, Võro 1998).

Mulle meeldib käia Meremäe mäel, eriti koos põhjajäestlastest tuttavatega ja nautida avanavat panoraamvaadet ning seal mõtiskleda selle paiga geopoliitilise tähtsuse üle, mida Aare Hörn nii haaravalt oskab põhjendada. Tõepoolest, idas on aimatavad Petseri kuldsed kuplid, mõned kilomeetrid lääne poole jäävad praegugi aukartust äratavad Vahtseliina kindluse varemed. Nii võimast kait-

Nii on hea meel ka sellest, et vaatamata paljudele ette tulnud raskustele on ajaleht „Setomaa” püsima jäänud.

Seto rahvuskultuur võib lähitulevikus saada ära märgitaks terves maailmas!

Setomaa liidrid ei peaks kartma ka tulevikus julgeid otsuseid teha ning ajaleht „Setomaa” setode elu ja tegevust kajastava väljaandena tutvustada neid nii paberil kui internetis!

AARE LEPASTE,
„Setomaa” toimetaja 1995.
a. sügisest 1997. a. kevadeni

serajatist ei ehitatud naljaviluks, küllap oli põhjust.

Enam-vähem samal joonel on sõlmitud mitmed rahulepingud, sealhulgas Tartu rahu. Huvitav, mis on see salapärase jõud, mis on sündinud eri aegade vaenuvägesid Piusa jõe kallastel rahu sõlmima? Kas just siit jookseb ida ortodoksia ja lääne katoliikluse-protestantismi lahkejoon? Kindel on see, mida kinnitab ka setode saatuse, et sellist kultuuride siirdealadel elavad rahvad peavad taluma suuremate ja tugevamate tallamist. Ei ole kerge olla suurem oma saatusest, aga „Setomaa” on üritanud parimal moel setode lootust elus hoida.

Mida soovida „Setomaale” tulevikuks? Õigemini küll Setomaa Valdade Liidule. Eelkõige soovin kokkuleplikku koostööd „Setomaa” heaks. Ja lõppude-lõpuks oleks vaja aastaid räägitud toimetuskolleegiumi paika panna. Üks ohukoht siinjuures muidugi on. Olen enam kui kümne aasta vältel sieministeriumi ametnikuna tihtipeale kogunud, kui raskelt sünnivad olulistest küsimustest setode omavahelised kokkulepped. Usun, et poleks paha, kui „võõras veri” asjaosaliste vahel või vähemalt kõrval istub.

Soovin jätkuvalt tulevikulootust ja enesuskut! Palju õnne, 10-aastane „Setomaa”!

TIIT SEPP

Kaemisi

Piirist.

Läbi akna klaasile sooja ja külma vahelise piirivõitluse tulemuse-na tekkiva jäällillede mustrit tuule käes kõikuvat tuledes jõulukuuske silmitsedes meenus äkitselt lapsepõlves kogetu – see, kui otsustasime sõbrapoistega ühel kuulal suvepäeval peale äikest metsa tagant algavale vikerkaarele kõndima minna. Vikerkaare algust me kätte ei saanudki, küll aga kogemuse, et unistuse ja reaalsuse vahel on olemas piir.

Piir inimese ja looduse vahel võib viia inimkonna eksistentsi lõppemiseni. Inimene ei ole kõikvõimas. Loodust ja looduseadusi on vaja tunda ja austada maastmadalast.

Halva ja hea vaheline piir jookseb läbi inimeste südame. Piiri pidavus sõltub hinge-kasvatusest, seda saavad teatavasti edasi anda head inimesed. Selleks, et kurjus ei sünnitaks kurjust, piisab vahel naeratusel.

Mehe ja naise vahelist piiri ei eksisteeri, kui austatakse teineteise individuaalsust. Elu läheb keerulisemaks juhul, kui leitakse kellegi kolmanda jäljed armastuse piiriribal.

Vanemate ja laste vaheline piir on eriti terav nendes perekondades, kus puudub üksteisemõistmine, kus vanematel on lastest tähtsam töö ja karjäär, kus vanematel on kogu aeg kiire.

Lapsed kannavad sellist piiri palju aega valusa klimbina südames.

Elu ja surma vaheline piirivõitlus algab sünnist peale teadmisesega, et ühel hetkel jääb peale vikatimees.

Läbi kodukülade, üle lapsepõlve mängumaade jooksvate, ebaõiglusega ja tugevama õigusega ühepoolset paikapandud Vene- Eesti piirijoon lahutab sadu perekondi.

Tartu rahu on ühelt poolt Eesti riikluse järjepidevuse alus, teiselt poolt praegu elava põlvkonna eetilise proovikivi.

Tõde ja õigus.

Setode usk ja lootus Eesti riigi Põhiseadusse, headusse ja õiglusesse on tugevalt kõikuma löönud. Tuhanded inimesed, kes uskusid, et tõde ja õigus piirikü-

simustes võidule pääseb, on pettunud. Tõde ja õigust peavad setod hakkama taga ajama nüüd kohtus.

Andistpallõmisõst.

Peaminister ja president Rütütel käisid mõni aeg tagasi Setomaal. Räägiti paljustki, ainult riigiisade suust ei tulnud seda, mida seto rahvas ootas. Elus on ikka niimoodi, et halva teo sooritamise järel palutakse andeks.

Andekspalumine ja andestamine on elu osad.

Kohtutii.

Haamrikolksatus Riigikogus ja Riigiduumas tähendavad seda, et sajad Ida-Petserimaal paiknevate varade, maa ja metsa omanikud peavad hakkama tõde ja saamata jäänud raha taga nõudma kohtus. Kohtuveskid jahvatavad aeglaselt. Omaette teema on setode pöördumine Euroopa Inimõiguste kohtusse, sest ei ole tagatud vaba juurdepääs kodudele, varale ja matmispaikadele; omanikel on saamata kompensatsioonid; riigil on tagamata setokeelne haridus.

Mett moka pääle.

Vabariigi Valitsuse Setomaa asjatundjate komisjon kogunes üle mitme-setme aja juuni algul Värskasse koosolekule. Paberite järgi räägiti paljustki. Reaalselt määrati setodele mett moka peale. Setode seas puudus üksmeel, seetõttu oli pealinna meestel lihtne oma eesmärki saavutada.

Tulõvik.

Seto rahva tulevik pannakse paika voodis ja köögilauas. Analüüsides viimase 10 aasta sündimust ja suremust Setomaal, võib öelda, et aeg ei ole seto rahva sõber. Surma vikatikaar on viis korda pikem kui sündivus. Setode seas on harvaks nähtuseks saanud abielluda setoga. Köögilauas räägitakse vene või eesti keelt. Kui ei ole pealekasvatavat seto põlvkonda, kes räägib seto keelt ja on seto meelt, siis pole olemas setode Setomaad.

Paar palvõt.

Südasvine ringsõit Seto-

Vello Lövi VI Seto Kongressil Värskas 9. oktoobril 2002.

Ilmar Vananurme foto

maal oli ühtaegu ilus ja kurb. Hingeülendavalt ilus on Setomaa loodus. Samas nõksatab sees iga kord, nähes tuhandeid hektareid võssakasvanud põlde ja küldes kümneid kokkukukkunud maju. Oleme õigustatult uhked seto kultuuri üle. Tsässonad on seto kultuuri üks osa. Pooltes küldes on tsässonad korda tehtud ja hoone ümbrus niidetud, kuid oli külasid (nimesid siin nimetamata), kus pidin sisimas külastale ees punastama. Hää seto rahvas ja vanematekogu liikmed, tehkem üheskoos korda meie tsässonad ja katsugem Setomaa elu nii korda teha, et põllud oleksid haritud!

Tähtpäevä’.

9. oktoobril on toimunud kõik senised korralised seto kongressid, kus on vastu võetud Setomaa arengut mõjutanud otsused. Setomaal on kaks sünnipäeva: päris oma 9. oktoobril ning teine 24. veebruaril.

Ajalehel „Setomaa” täitub 14. oktoobril kümme tegutsemisaastat. Õnnitlused ja tänud lehe peatoimetajale Ilmar Vananurmele!

Lehe peatoimetaja ja allkirjutanu kutsuvad kõiki lehe tegijaid, aktiivsemaid kirjasaatajaid, Setomaa projektijuhte ja lugetajaid 14. oktoobril Värskasse Seto Talumuuseumi ajalehe „Setomaa” päevale, et üheskoos heita pilk tehtule ja seada sihid tulevikuks.!

VELLO LÖVI

Valimistulemuste võltsimise vastu

Nõmme Raadio kutsub kõiki kodanikke tingimata valimistele osalema, et ei saaks korduda samasugused võltsingud, nagu varasematel valimistel. Nõmme Raadiol on hüpotees, mille alusel saadakse suur hulk häält just seetõttu, et puudub kontroll, kui palju valimisedeleid toodi valimisjaoskonda ja kui palju neid tegelikult kasutusse läks. Näide: jaoskonda toodi 1000 valimisedelit, neist võeti välja 550, aga alles jäi vaid 250 - kuhu kadus 200 sedelit? Tegelikult kadus 200 vastaspartei häält „teadmata kuhu” ja asendus puuduva 200 sedeliga teise partei poolt. Ja seda triiki on raske tuvastada,” leiab Nõmme Raadio juht Margus Lepa, tehes raadio poolt Eesti

kodanikele konkreetse ettepaneku 16. oktoobri 2005 ja ka kõigiks järgnevatiks valimisteks: 1. Kõik, kellel on valimisõigus, peavad minema oma kodanikukohust täitma. 2. Kui valima läinud kodanikul on kindel seisukoht, et valimismisemkirjades ei ole kedagi, kelle poolt hääletada, võtab ta ikkagi isikut tõendava dokumendi alusel välja oma valimisedeli ja laseb kirja panna, et ta on valimas käinud. 3. Sisenenud valimiskabiini, tõmbab ta oma valimisedelile suure musta rist (rikub valimisedeli) ja laseb selle seejärel valimisurni. Sellega on kodanikukohust täidetud ja meelsus näidatud. „Kõik valima! Ja kellel pole keda-

gi valida, rikkuge valimisedel ja laske urni!” õpetab Lepa. Tuntumaid valimismisemkirju juhtumi avastamisi pärineb 2003. a. euroreferendumilt. Tartu linnasekretäri Möldereri korraldatud häälte üleluge misprotseduuri käigus avastati Tartu 8. jaoskonnas jah-tulemuse kasuks tehtud ulatuslik sohk, mille kõrvaldamisel kasvas ei-hääle hulk peaaegu kaks ja pool korda - 353 häälelt 776 häälele. Samas kahanes 423 võrra jah-hääle hulk. Referendumivõltsingute masstabist annab aimu see, et juba üheainsa jaoskonna piires muutus tulemus vastaspoole kasuks kokku 846 hääle võrra.

(Sõltumatu Infokeskuse teade nr.97/25. septembril 2005)